

Таким чином, підсумовуючи результати аналізу формування податкових систем у різних країнах та визначаючи їх значення для України, можна дійти основного висновку, що проблема вдосконалення податкових систем постала не лише перед країнами з перехідною економікою, а й перед розвинутими державами. Вона об'єктивна й визначається необхідністю державного втручання в процес формування виробничих відносин і зміни тенденцій економічного розвитку. Те, що податкові системи різних країн склалися під впливом різних економічних, політичних та соціальних умов, пояснює їхню недосконалість. Це, в свою чергу, зумовлює ту обставину, що в різних країнах ведеться постійний пошук оптимальних варіантів у галузі оподаткування. Основне протиріччя при формуванні податкових систем полягає в неузгодженості потреб у податкових надходженнях із можливостями їхнього отримання.

Література:

1. Брант М., Шаповалов С. Бізнес в Україні та за її межами. – К.: Видавничий центр «Просвіта», 1997р.
2. Величко О., Дмитренко І. Іноземний досвід реформування податкової системи // Економіст. — 1998. — № 7-9. — С. 120-123.
3. Економічна енциклопедія // [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/index.html>.

Тарас Мудрий

Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Маршалок Т.Я.

ПОДАТКИ НА СПОЖИВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ

У вітчизняній науці багато уваги приділяється дослідженню економічної сутності податків на споживання, адже для держави вони не лише стабільне джерело податкових надходжень, а й являються потужними «вбудованими стабілізаторами», що розкривають себе, шляхом дії на соціально-економічні процеси в країні.

Дослідження даної тематики не залишає байдужими вітчизняних науковців зокрема таких, як: Крисоватий А. І., Десятнюк О. М., Іванов Ю. Б., Лютий І. О., Дрига А. Б., Петренко М. О. та ін.

На ефективність дії податків на споживання як «вбудованих стабілізаторів», впливають два основних чинники – вилучена державою частка валового внутрішнього продукту (надалі – ВВП) та еластичність кожного податку і податкової системи в цілому. Щодо першого чинника, то чим більша частка податків на споживання у ВВП, тим сильніший їх стабілізуючий вплив, що повною мірою проявляється в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Частка податків на споживання у ВВП України в 2010 – 2015 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ВВП, млрд. грн.	1079,4	1300,9	1404,7	1465,2	1566,7	1979,5
Податки на споживання*, млрд. грн.	123,5	175,8	190,4	178,2	196,7	281,7
Частка у ВВП, %	11,4	13,5	13,6	12,2	12,6	14,2

*Податок на додану вартість, акцизний податок, мито.

Джерело: складено автором за даними [1;2]

Що стосується коефіцієнта еластичності, то він показує, як змінюються податкові надходження залежно від зміни ВВП. Для його розрахунку використовують формулу

$$E_i = [(P_i - P_j) : ((P_i + P_j) : 2)] : [(V_{ВВПi} - V_{ВВПj}) : ((V_{ВВПi} + V_{ВВПj}) : 2)], \quad (1)$$

де P_i , P_j – податкові та загальні надходження до Зведеного бюджету відповідно за звітний та базовий роки;

$V_{ВВПi}$, $V_{ВВПj}$ – обсяги ВВП відповідно за звітний та базовий роки.

Податок є еластичним, якщо коефіцієнт еластичності виявиться рівним або більшим за одиницю. За таких умов податок відрізняється значною стабілізуючою дією. Якщо коефіцієнт еластичності менший за одиницю, податок нееластичний і характеризується незначною стабілізуючою дією.

Існує також певна залежність між еластичністю окремого податку на споживання та еластичністю всієї їх сукупності. При цьому вплив окремого податку залежить від двох чинників – від еластичності кожного з податків на споживання і від частки цього податку в загальній сумі надходжень від податків на споживання. Збільшення величини обох чинників автоматично призводить до підвищення еластичності цих податків в сукупності.

Щодо еластичності окремого податку, то вона визначається еластичністю об'єкта оподаткування цим податком відносно ВВП і методом визначення податкових ставок.

Еластичність податку відносно ВВП означає, що процентні зміни останнього зумовлюють більші процентні зміни у величині першого.

Щодо ставки податку, то при встановленні її у процентах еластичність надходжень від податку збільшуватиметься, а при встановленні твердих ставок у грошовому вираженні з одиниці продукції коефіцієнт еластичності зменшуватиметься.

Повертаючись безпосередньо до ситуації з податками на споживання в Україні, слід зазначити, що найбільший інтерес з погляду визначення їх еластичності становлять податок на додану вартість та акцизний податок [3, с. 67-68].

На основі проведених розрахунків отримуємо такі дані (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнт еластичності основних видів податків на споживання по ВВП в Україні в 2010 – 2015 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Загальні надходження до Зведеного бюджету	0,92	0,79	0,70	-6,85	2,27	0,66
У тому числі по:						
• податку на додану вартість	6,49	0,46	1,19	-0,53	0,83	0,94
• акцизному податку	0,49	1,03	0,62	-0,90	0,32	0,70

Джерело: складено автором самостійно за даними [1;2]

Як свідчать дані табл. 2, у 2010 р. вищим коефіцієнт еластичності був по ПДВ, який у 7 разів перевищував аналогічний показник по загальних надходженнях до бюджету. Значно меншим був коефіцієнт еластичності по акцизному податку, адже становив лише половину одиниці. Суттєве перевищення коефіцієнта еластичності податку на додану вартість над акцизним податком, а також значно більша стабільність першого порівняно з другим пояснюються широким об'єктом оподаткування і процентним методом визначення ставки.

В 2011 р. ситуація кардинально змінилася: коефіцієнт еластичності по акцизному податку зріс в рази, тоді як по ПДВ суттєво знизився. В результаті різке зменшення коефіцієнта еластичності по ПДВ відбувалось на фоні загального зниження коефіцієнта еластичності по доходах Зведеного бюджету України.

У 2012 р. коефіцієнт еластичності по ПДВ відновив втрачені позиції та знову перевищував коефіцієнт еластичності по акцизному податку.

У 2013 р. внаслідок незначного зростання ВВП та різкого зниження як загальних надходжень до бюджету так і надходжень по ПДВ і акцизному податку, спостерігались вкрай негативні значення коефіцієнта еластичності. Таке явище засвідчує нееластичність податкової системи, що супроводжується інфляційними процесами, невиконанням видаткової частини бюджету та недоотриманням планових доходів, внаслідок більш високих темпів приросту видатків держбюджету відносно ВВП та порівняно нижчими темпами приросту податкових надходжень відносно аналогічного показника ВВП.

У 2014 та 2015 рр. здійснились прогнози щодо зростання коефіцієнта еластичності по ПДВ та акцизному податку, зважаючи на досить високий рівень їх адміністрування: план зі

збору ПДВ у ці періоди було виконано на рівні 97,2 % та 99,1 %, а по акцизному податку на 97,6 % та 105,1 %.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що для України характерний процес постійного ухилення від системи автоматичного податкового регулювання, що пов'язано з постійним втручанням органів законодавчої та виконавчої влади у процес формування податкової політики через постійну зміну податкових ставок (в основному по акцизному податку), розширення кількості податкових пільг та їх користувачів, зміну режиму адміністрування тощо. Тільки якщо подолати ці недоліки, податки на споживання зможуть претендувати на роль інструментів автоматичного регулювання як «вбудовані стабілізатори».

Література:

1. Звітність про виконання бюджетів у 2010-2015 рр. // Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=1464773>.

2. Звітність про Валовий внутрішній продукт у 2010-2015 рр. // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Лютий І. О., Дрига А. Б., Петренко М. О. Податки на споживання в економіці України. – Київ : Знання, 2005. – 335 с.

Андрій Наконечний

Тернопільський національний економічний університет

Науковий керівник: к.е.н., викл. Гуцул І.

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК УЧАСНИКИ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Успішне функціонування економіки будь-якої держави тісно пов'язане з оптимальним забезпеченням формування і виконання бюджету. Від успішного здійснення бюджетного процесу залежить дієвість бюджетної політики, яка повинна забезпечувати економічну та фінансову стабільність держави, належний соціальний рівень життя в ній. На це спрямована чітка регламентація порядку здійснення бюджетного процесу та повноважень, якими наділені учасники в межах бюджетного процесу. Відповідно до Бюджетного кодексу України під учасниками бюджетного процесу слід розуміти органи та посадових осіб, які наділені бюджетними повноваженнями [1]. До суб'єктів, стосовно яких це не можна однозначно стверджувати, належать також податкові та митні органи, втім їх роль у виконанні бюджету за доходами дуже важлива і має бути визначена.

Загальні засади розмежування повноважень між учасниками бюджетного процесу в Україні закладені Бюджетним кодексом. Проблеми розмежування функцій, прав та обов'язків між учасниками бюджетного процесу розглядались у наукових та навчальних виданнях. Ці проблеми висвітлювались у працях О. Ю. Бакаєвої, О. Д. Василика, Л. К. Воронової, О. О. Дмитрик, М. Й. Мац, К. В. Павлюк, Ю. В. Пасічника, В. І. Стоян, С. І. Юрія. Але майже не досліджувались проблеми визначення органів стягнення в особі податкових та митних органів як учасників бюджетного процесу та їх взаємодія з іншими учасниками бюджетного процесу.

У бюджетному процесі задіяні органи держави та місцевого самоврядування, представники бюджетних установ та інші, що беруть участь у бюджетній діяльності на всіх чи на будь-якій зі стадій і мають назву учасників бюджетного процесу. Бюджетні правовідносини за своєю природою є різновидом процесуальних правовідносин, а тому можуть виникати, розвиватись і припинятись лише в межах бюджетного процесу. Тому учасники бюджетного процесу – це учасники бюджетних правовідносин. Стосовно учасників бюджетних правовідносин деякі дослідники виділяють такі притаманні їм ознаки: беруть участь у розподілі доходів та видатків між бюджетами; отримують з бюджету грошові кошти у формі фінансування; беруть безпосередню участь у будь-якій зі стадій бюджетного процесу в ролі